

вым, даследуецца працэс успрымання паэзіі Лесі Украінкі ў дарэвалюцыйнай Расіі, разглядаюцца шляхі асваення яе творчасці ў паслякастрычніцкі перыяд як праўдленне творчых узаемазвязей украінскай і рускай літаратур, вызначаюцца важнейшыя аспекты ў іх інтэрнацыянальным збліжэнні. Аўтар манаграфіі намеціў новыя праблемы ў пастаноўцы некаторых пытанняў тэорыі мастацкага перакладу. Манаграфія складаецца з прадмовы, уступу («Некаторыя пытанні тэорыі мастацкага перакладу»), трох раздзелаў і заключэння з прылажэннем спісу перакладаў твораў Лесі Украінкі на рускую мову, спісу літаратуры, а таксама імяннога паказальніка.

Шырока і даволі грунтоўна разгледжаны дарэвалюцыйныя пераклады твораў Лесі Украінкі на рускую мову. Аўтар даследавання слухна звяртае ўвагу на тую вялікую ролю, якую адыграў у папулярызацыі творчасці Лесі Украінкі пецярбургскі часопіс «Жизнь», на старонках якога выступілі У. І. Ленін, друкаваліся творы М. Горкага, А. Чэхава, А. Серафімовіча, В. Верасаева, І. Франка, М. Кацюбінскага і інш. Увогуле пераканальнай з'яўляецца спроба А. Рысака даказаць, што аўтарам перакладу ўрыўка з верша ўкраінскай паэтэсы «Слова, чаму ты не стал баявая...», выкарыстаннага ў якасці эпиграфа для лістоўкі Аргкамітэта РСДРП (4 сакавіка 1903 года), была Е. Левіна-Сысоева.

Слушныя сцверджанні аўтара манаграфіі і там, дзе ён, аналізуючы пераклады І. Рукавішнікава, у якіх вялікі працэнт адвольнасці, прыходзіць да заканамернай высновы: супрацьлегласць ідэйна-эстэтычных паэзіі мастакоў слова адмоўна адбываецца на якасці перакладу. І Рукавішнікаў імкнуўся падагнаць тэксты Лесі Украінкі, паэтэсы глыбокага грамадзянскага тэмпераменту, пад свае эстэтка-дэкадэнцкія погляды. Цікавы назіранні над перакладамі, што належаць А. Белазэраву (гэта імя ўпершыню ўводзіцца ў круг перакладчыкаў Лесі Украінкі), П. Дзятлаву і інш. Можна цалкам згадзіцца з аўтарам рэцэнзуемай кнігі, што творы ўкраінскай паэтэсы, перакладзеныя на рускую мову ў дарэвалюцыйны час, значна пашырылі сферу свайго ўздзеяння на чытачоў, нярэдка непасрэдна службылі агітацыйным задачам РСДРП, былі першымі крокамі на шляху да аб'ектыўнага, рэалістычнага ўзнаўлення ідэйна-вобразнага зместу першакрыніцы, яе мастацкіх асаблівасцей.

Другі і трэці раздзелы манаграфіі прысвечаны перакладам твораў Лесі Украінкі ў паслярэвалюцыйны перыяд. У савецкі час успрыманне рускім чытачом твораў Лесі Украінкі, як і іншых нацыянальных майстроў мастацкага слова, адбывалася на зусім іншай аснове, краевугольным камнем якой сталі ленінскія прынцыпы на-

цыянальнай палітыкі. Гэта садзейнічала як росту маштабаў, так і павышэнню якасці перакладаў. Назіранні А. Рысака дазволілі яму зрабіць вывад, што ўжо ў даваенны час намаганнямі такіх паэтаў-перакладчыкаў, як М. Камісарава, М. Браўн, М. Алігер, П. Антакольскі, Е. Благініна і інш., была ў пэўнай ступені выпрацавана стылявая дамінанта перакладу, якая патрабуе асабліва беражлівага ўзнаўлення багацця зместу арыгінала, гармоніі яго гучання, акцэнтаваных вобразаў-сімвалаў, уласцівых творчай манеры ўкраінскай паэтэсы.

Пасляваенны перыяд рускіх перакладаў твораў Лесі Украінкі—гэта перыяд паглыбленага прачытання яе вершаў і паэм ва ўсім багацці іх ідэйна-мастацкага зместу, значнага пашырэння чытацкай аўдыторыі, умацнення ролі рускіх перакладаў у справе перастварэння слова Лесі Украінкі на іншыя мовы народаў СССР, у тым ліку—і на беларускую. Заўважым, дарэчы, што асваенне Лесі Украінкі рускай літаратурай разглядаецца не ізалявана ад агульнага працэсу асэнсавання ўкраінскага мастацкага слова. Кваліфікавана вядзецца размова пра асобныя праблемы перакладчыцкага мастацтва, пра творчую садружнасць рэдактараў рускіх перакладаў Лесі Украінкі—М. Рыльскага, А. Дэйча і М. Браўна.

Рэцэнзуемую кнігу пранізвае думка: рускія пераклады паэзіі Лесі Украінкі—праўдленне аб'ектыўнай заканамернасці працэсу інтэрнацыяналізацыі, узаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння братніх літаратур нашай краіны, важкі фактар фарміравання ідэйна-эстэтычнага адзінства савецкай многанацыянальнай літаратуры. Гэты аспект дазваляе ўключыць дадзеную работу ў кантэкст сучаснай шырокай размовы аб узаемадзеянні літаратур і мастацкай культуры развітога сацыялізму. Манаграфія А. Рысака можа (і павінна!) аказаць стымулюючае ўздзеянне на з'яўленне аналагічных прац у нашым перакладазнаўстве.

В. П. Рагойша

М. Пархоменко. Горизонты реализма.—М.: Советский писатель, 1982.—464 с.

Михаил Никитич Пархоменко—один из ведущих советских литературоведов. В книге «Горизонты реализма» он обстоятельно и на высоком теоретическом уровне рассматривает эстетические, литературно-критические взгляды и концепции Максима Горького, Тараса Шевченко, Ивана Франко и других писателей. Особое место отводится анализу произведений русских, украинских, белорусских, литовских, узбекских, грузинских, дагестанских и других национальных писателей.

Исследуя диалектику проблемы традиций и новаторства, М. Пархо-

менко подчеркивает, что «понятие «традиции» ныне уже не ограничивается содержанием дооктябрьского классического наследия, за шестьдесят лет сложились и новые, советские традиции» (16) не только в русской, но и в многонациональной советской литературе, что «в лучших произведениях советской классики видим мы теперь, как и в классике прошлых веков, образцы совершенства и ориентиры художественного прогресса» (17). Автор обстоятельно выясняет значение художественного опыта и открытий Горького в развитии литературы народов СССР; лучшие страницы книги те, где речь идет о формировании и укреплении единства многонациональной советской литературы и других видов советского искусства. Один из разделов исследования посвящен оценке научной деятельности известного литературоведа М. Б. Храпченко. Наблюдательность М. Пархоменко сказала не только в том, что он отметил в методологических поисках литературоведов принципы типологического подхода к изучению литературы, но и указал: «применение этих принципов замыкается в границах литературоведения. Между тем внедрение их в литературную критику тоже настоятельно необходимо» (161). Он пытается определить черты современной прозы, уделяет внимание изучению эстетического идеала и нравственного пафоса современного советского романа.

Одна из глав посвящена развитию украинского литературоведения и эстетики в XIX веке: рассматривается проблема прекрасного в эстетике Тараса Шевченко, концепция реализма в трудах Ивана Франко. В заключение говорится о судьбах лиро-романтического течения в украинской советской прозе. Совершенно по-новому, тонко и со знанием дела рассматривается романтика в творчестве Ю. Яновского и О. Гончара, выясняются ее идейно-эстетические истоки. Весьма полно охарактеризована повествовательная манера этих писателей. По глубокому убеждению И. Пархоменко, «единство романтизма и реализма является одним из заветов Горького и стало одной из наиболее примечательных традиций всей многонациональной советской литературы» (463). Работа охватывает широкий круг проблем, но дело не только в этом. Главное — подход к этим проблемам: автор выступает против односторонности в подходе к художественному творчеству, расширяет наше представление о колоссальных возможностях реализма.

С. А. Лысенко

Русский язык. Межведомственный сборник / Отв. ред. П. П. Шуба. — Минск: Изд-во БГУ, выпуск 1, 1981. — 176 с.; выпуск 2, 1982. — 160 с.

Вышли в свет два выпуска ежегодного межведомственного научно-

го сборника «Русский язык». Как сказано в предисловии к первому выпуску, предлагаемый сборник призван координировать усилия ученых республики в разработке проблем русского языкознания. В первый выпуск включены статьи, посвященные общим и частным вопросам традиционной и современной русистики, а также вопросам функционирования русского языка в двуязычной русско-белорусской среде. С большим интересом читается фундаментальная работа Г. Н. Клюсова «О разработке проблематики обращения», в которой подытоживаются теоретические взгляды отечественных языковедов на категорию обращения и предлагаются новые варианты решения связанных с ней проблем. Закономерной связи формальной и содержательной характеристики главных членов предложения посвящена статья И. А. Рабчинской «Соотношение смыслового и грамматического членения предложения». В целой серии работ исследуются явления русско-белорусского билингвизма, рассматриваются вопросы интерференции в условиях близкородственного русско-белорусского или белорусско-русского двуязычия, в том числе выдвигаются и нетрадиционные объекты исследования. В частности, вопросам речевой культуры в условиях белорусско-русского билингвизма, практическому значению паралексических исследований, возможности создания научно-практических трудов по белорусско-русской и русско-белорусской трансференции — словарей, справочников, пособий — посвящена обстоятельная статья А. Е. Михневича «Паралексы». О белорусско-русской межъязыковой интерференции при поэтическом переводе говорится в статье А. А. Гируцкого; о белорусском слове в русской литературе — в статье А. М. Тикоцкого; о лексико-семантической интерференции — в статье И. С. Ровдо. Частные вопросы сопоставительной грамматики рассматриваются в статьях: Т. Н. Вольнец «О некоторых особенностях образования глагольных форм 1-го лица ед. числа» (выяснение факторов, препятствующих образованию и употреблению данных глагольных форм в русском и белорусском языках, будет способствовать повышению культуры речи в условиях близкородственного двуязычия); И. А. Киселева «Значение и употребление слова *уже* в русском языке и соотносительного слова *ужо* в белорусском языке»; И. С. Козырева «Из истории формирования словарных составов русского и белорусского языков».

Ряд статей посвящен отдельным лингвистическим явлениям, характеризующим особенности языка В. И. Ленина, его работ. П. П. Шуба рассматривает систему производных предлогов в статье «Карл Маркс»; М. А. Авласевич — функции вставных единиц в работе «Что делать?»;